

Μακεδονικά

Τόμ. 36 (2007)

Επένδυση εικόνας Παναγίας Οδηγήτριας από τη Μονή της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας του Παγγαίου

Alexandra Trifonova

doi: [10.12681/makedonika.23](https://doi.org/10.12681/makedonika.23)

Copyright © 2014, Alexandra Trifonova

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Trifonova, A. (2011). Επένδυση εικόνας Παναγίας Οδηγήτριας από τη Μονή της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας του Παγγαίου. *Μακεδονικά*, 36, 33–45. <https://doi.org/10.12681/makedonika.23>

ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΕΙΚΟΝΑΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΙΚΟΣΙΦΟΙΝΙΣΣΑΣ
ΤΟΥ ΠΑΓΓΑΙΟΥ*

Στην Εθνική Πινακοθήκη – Κρύπτη του ναού του Αγίου Αλεξάνδρου Νέβσκι στη Σόφια εκτίθεται μία χρυσαργυρή επένδυση εικόνας Παναγίας Οδηγήτριας (εικ. 1)¹, με διαστάσεις 137×76 εκ. Η επένδυση αυτή βρίσκεται στη συλλογή της Κρύπτης από το 1964 και σύμφωνα με το πινακίδιο της έκθεσης που μας δίνει στοιχεία για την εικόνα, το οποίο είναι τοποθετημένο κάτω από την επένδυση, πληροφορούμεθα ότι αυτή προέρχεται από τη Μεσημβρία της Βουλγαρίας, ενώ στον οδηγό της Κρύπτης ο Geron² αναφέρει ότι η καταγωγή της είναι άγνωστη. Τελευταία ο Durand³ σημειώνει ως τόπο προέλευσης της επένδυσης τις Σέρρες, χωρίς να δίνει άλλα διευκρινιστικά στοιχεία.

Η επένδυση χωρίζεται σε τρία κυρίως μέρη, του βάθους, του πλαισίου και των φωτοστεφάνων. Η επένδυση του βάθους έχει γίνει με ενιαίο έλασμα καλυμμένο από συνεχείς σειρές καρδιόσχημων ανθεμοειδών κοσμημάτων (εικ. 2), ενώ τα φωτοστέφανα κοσμούνται με κυκλικά κομβία με πλεκτό διάκοσμο (εικ. 3-4). Στο βάθος, εκατέρωθεν της κεφαλής της Παναγίας, μέσα σε δύο μέταλλα που πληρούνται με πράσινο και μπλε σμάλτο, διακρίνεται η επιγραφή $M(HTH)P / \Theta(EO)Y$, και σε ορθογώνιο έλασμα η προσωνυμία του Χριστού $I(HΣΟΥ)Σ X(PΙΣΤΟ)Σ$. Η απόσταση μεταξύ του βάθους και του πλαισίου κοσμείται με διάτρητη ταινία. Το πλαίσιο καλύπτεται με ελάσματα χωρισμένα σε τετράγωνα διάχωρα, στα οποία εναλλάσσονται κομβιόσχημα κοσμήματα (εικ. 5) και ολόσωμες ή ημίσωμες μορφές αποστόλων, αγίων και αγγέλων (εικ. 6-12). Στην αριστερή πλευρά του πλαισίου, από επάνω προς τα κάτω, διακρίνονται: ο αρχάγγελος Μιχαήλ σε προτομή, $M(I)/X(AHΛ)$, και οι ολόσωμοι, ο αρχάγγελος Γαβριήλ του Ευαγγελισμού, $Γ(A)B/P(IH)Λ$, ο άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, $O / A/ΓΙΟ(Σ) / ΙΩ(ΑΝΝΗΣ) O$

* Από τη θέση αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω την αρχαιολόγο κα Κ. Λοβέρδου-Τσιγαρίδα που μου την επισήμανε, καθώς, επίσης, και τον καθηγητή κ. Ε. Ν. Τσιγαρίδα για τις πολύτιμες συμβουλές που μου προσέφερε και για τις χρήσιμες παρατηρήσεις του πάνω στο κείμενο.

1. Για την επένδυση της εικόνας της Παναγίας βλ. G. Geron et al., *National Art Gallery. The Crypt. Guide*, Sofia 1999, σ. 23, εικ. 5· J. Durand, «Precious – Metal Icon Revetments», *Byzantium. Faith and Power (1261-1557)*, New York 2004, σσ. 243, 600 σημ. 6.

2. Geron, *ό.π.*, σ. 23.

3. Durand, *ό.π.*, σ. 243.

ΘΕ/ΟΛ/ΟΓ/ΟΣ (εικ. 6), και ο άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης, Ο/ ΑΓ/Ι/Ο(Σ) ΘΕΟ(ΔΩ)ΡΟΣ Ο/(ΣΤΡΑ)ΤΥΛΑ(ΤΗΣ) (εικ. 7). Στη δεξιά πλευρά του πλαισίου, από επάνω προς τα κάτω, ακολουθούν ο αρχάγγελος Γαβριήλ σε προτομή, Ο ΑΡ(ΧΑΓΓΕΛΟΣ)/ Γ(Α)ΒΡ/(Ι)ΗΛ (εικ. 8), και οι ολόσωμοι: Παναγία του Ευαγγελισμού, Μ(ΗΤΗ)Ρ / Θ(ΕΟ)Υ, άγιος απόστολος Ματθαίος, Ο ΑΓ(ΙΟΣ) / ΜΑΝ/ΘΕΟ/Σ (εικ. 9), και άγιος Θεόδωρος ο Τήρων, Ο/ ΑΓ(Ι)Ο(Σ) Θ(Ε)Ο/ΔΟΡ/ΟΣ/ (Ο) /ΤΙΡ/ΟΝ (εικ. 10). Στο τελευταίο διάχωρο, που είναι επίχρυσο, αναπτύσσεται η ακόλουθη αφιερωματική επιγραφή⁴: + ΑΝΕΚΑΙΝΙΘΗ Ο ΑΡΓΥΡΟΧΡΥΣΟΣ ΚΟΣΜΟΣ / ΤΗΣ Θ(ΕΟΤΟ)ΚΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗ(Τ)ΟΥ ΔΙ ΕΞΟΔΟΥ ΠΑΝΤΕΙΑ/Σ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΓΕΝΗΑΔΙΟΥ / ΕΝ ΕΤΕΙ ΖΑΖ (= 1529) ΜΗΝΙ ΙΟΥΛΙΟΥ Β ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ (εικ. 11). Στο κάτω μέρος του πλαισίου, στην αριστερή και τη δεξιά γωνία, εντάσσονται δύο ελάσματα με ανθικό διάκοσμο σε στίλ μπαρόκ (εικ. 12).

Από την επιγραφή αυτή προκύπτει ότι η επένδυση της εικόνας ανακαινίστηκε το 1529 με δαπάνη του Μητροπολίτου Σερρών Γενναδίου⁵, και αφορά σε εικόνα της Παναγίας με την προσωινμία «Αχειροποίησης».

4. Ευχαριστώ τον καθηγητή κ. Γ. Βελένη και τη φίλη αρχαιολόγο κα Ε. Κostić για τη βοήθειά τους στη σωστή ανάγνωση της επιγραφής.

5. Για τον μητροπολίτη Σερρών Γεννάδιο βλ. *ΘΗΕ* 4 (1964) 289· Γ. Καφταντζής, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της, Βυζαντινή περίοδος – Τουρκοκρατία – Νεώτεροι χρόνοι*, τ. Γ, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 395 (στο εξής: Καφταντζής, τ. Γ)· Κ. Χρυσοχοϊδης, «Ο Μητροπολίτης Σερρών Γεννάδιος (ante 1510-1540)», *Διεθνές Συνέδριο «Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την αρχαία στη μεταβυζαντινή κοινωνία», Σέρρες 29.9-3.10.1993*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 537-556. Ο Γεννάδιος ήταν ηγούμενος της Μονής Προδρόμου Σερρών ανάμεσα στα έτη 1498/99 και 1503 (Χρυσοχοϊδης, *αυτ.*, σ. 546), στη συνέχεια γίνεται μητροπολίτης Σερρών γύρω στα 1509-1539 (Χρυσοχοϊδης, *αυτ.*, σσ. 537-538) ή 1512 (1517) (Λαυριώτης μοναχός Σάββας, *Προσκυνητάριον τής Βασιλικής και Σεβασμίας Μονής Μεγίστης Λαύρας. . . συνταθέν μὲν παρὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου γεροπροηγουμένου και Σκευοφύλακος τής αὐτῆς Μονῆς κυρίου Σάββα. . . Ἐνετίησιν 1780*, σ. 45). Στους επισκοπικούς καταλόγους των Σερρών ο Γεννάδιος αναφέρεται μεταξύ των ετών 1517 και 1537. Ο Γεννάδιος συνδέεται με διάφορες χορηγίες προς τη Μητρόπολη Σερρών, τη Μονή της Μεγίστης Λαύρας Αγίου Όρους και τη Μονή της Θεοτόκου Αχειροποιήτου, της επονομαζόμενης Εικοσιφοίνισσας. Ειδικότερα, γνωρίζουμε ότι στη Μητρόπολη Σερρών ο Γεννάδιος χορηγεί μία εικόνα των αγίων Θεοδώρων (πρώτο μισό 16ου αι.), με επιγραφή που αναφέρει ως εξής: *ὁ πανερότατος και ὑπέροτιμος μητροπολίτης / Σερρών Γεννάδιος και κτήτωρ τῆς Ἁγίας / τραπέζης τῆς μεγάλης λαύρας σὺν τοῖς ἀγίοις μεγαλομάρτυσι / Θεοδώροις* [Π. Παπαγεωργίου, «Αἱ Σέρραι και τα προάστεια, τα περὶ τας Σέρρας και η μονή Ἰωάννου του Προδρόμου», *Byzantinische Zeitschrift* (1894) 250· Γ. Λαμπάκης, «Περιηγήσεις», *ΔΧΑΕ*, περ. Α', τ. Ε' (1905) 48, επιγρ. 15· Α. Ξυγγόπουλος, «Σερραϊκά μελετήματα, Β' "Προσωπογραφία δύο παλαιών μητροπολιτών των Σερρών"», *ΣΧ* 4 (1963) 31-32· Γ. Καφταντζής, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της. Μύθοι, επιγραφές, νομίσματα*, τ. Α', Αθήνα 1967, σσ. 139-140, αρ. 97 (στο εξής: Καφταντζής, τ. Α')· Καφταντζής, τ. Γ, *αυτ.* σ. 395], ένα ζεύγος ριπιδίων (πρώτο μισό 16ου αι.), σήμερα στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Σόφιας [P. Perdrizet – L. Chesnay, «La Métropole de Serrès», *Monuments Piot* X, 2 (1904) 139· N. P. Kondakov, *Makedonia. Arheologičeskoe putešestvie*, Sankt Peterburg 1909, σσ. 154-155, εικ. 93, 94·

Η επιγραφή αυτή δημοσιεύθηκε το 1896 από τον μητροπολίτη Δράμας Δαμασκηνό Μοσχόπουλο, ο οποίος αναφέρει ότι συνοδεύει την επένδυση

A. Frolow, «Les émaux de l'époque post byzantine et l'art du cloisonné», *CahArch* (1947) 135, πίν. XXI, εικ. 2· L. Bréhier, *La Sculpture et les Arts mineurs byzantines*, London 1973, σ. 93, pl. LXXII· Γ. Οικονομάκη-Παπαδοπούλου, *Εκκλησιαστικά αργυρά*, Αθήνα 1980, σ. 14, εικ. 19· T. Matakieva-Lilkova, *Objets de culte du fonds du Musée National Historique*, Sofia 1995, σσ. 12-13, εικ. 2-3· η ίδια, *Christian Art in Bulgaria*, Sofia 2001, σσ. 154-155, εικ. 64· A. Trifonova, «Μεταβυζαντινά κειμήλια αργυροχοΐας και μικροτεχνίας από την πόλη των Σερρών και τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Σόφιας», *Β' Διεθνές Συνέδριο «Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την Οθωμανική κατάκτηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή»*, Σέρρες 6-9.4.2006 (υπό εκτύπωση)], ένα επιτραχήλιο (πρώτο μισό 16ου αι.), με την επιγραφή: *Γεννάδιον ταπεινοῦ Σερρών μητροπολίτου* [Λαμπάκης, *αντ.*, 52, εικ. 33· Καφταντζής, τ. Γ, *αντ.*, σ. 395] ή *Γεννάδιον ταπεινοῦ (μη)τροπολίτου* [Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 543· Perdrizet – Chesnay, *αντ.*, 141-142, πίν. XIII, 141· Kondakov, *αντ.*, σσ. 158, 160, εικ. 98· Λαμπάκης, *αντ.*, 52, εικ. 33· Καφταντζής, τ. Α', *αντ.*, σ. 140, επιγρ. 98· Καφταντζής, τ. Γ, *αντ.*, σ. 395], πιθανώς μία μητροπολιτική θράβδο (πρώτο μισό 16ου αι.) (P. Odorico, *Mémoire d'une voix perdue: le Cartulaire de la métropole de Serrès 17e-19e siècles*, Paris 1994, αρ. 7), καθώς και διάφορα κτήματα υπέρ της ψυχικής του σωτηρίας (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 548). Πολλές οικονομικές παροχές προσέφερε ο Γεννάδιος στη Μονή της Μεγίστης Λαύρας, όπου χορηγεί ένα θυμιατό (1519) (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σσ. 540-541), ένα χειρόγραφο που περιέχει Λόγους Γρηγορίου του Θεολόγου 1571 (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 541), τα αρχιερατικά του – ένα εγκόλπιο με την επιγραφή: *ΤΗΝ ΠΑΣΑΝ ΕΛΠΙΔΑ ΜΟΥ ΕΙΣ ΣΕ ΑΝΑΤΙΘΗ[ΜΙ] | [ΓΕΝ]ΝΑΔΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ* (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 543· Ν. Λαυριώτου, *Μεγίστη Λαύρα του Αγίου Αθανασίου Αγίου Όρους. Εικονογραφημένος Οδηγός. Προσκνητάριον*, Μεγίστη Λαύρα 1988, σσ. 70-71), και ένα παναγίριο με την επιγραφή: *Τ(Α)Π(ΕΙ)Ν(ΟΥ) Μ(Η)Τ(ΡΟ)Π(Ο)Λ(Ι)Τ(ΟΥ) Γ(Ε)Ν(ΝΑ)Δ(ΙΟΥ)* (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 543). Συνδέεται, επίσης, με την επισκευή του μεγάλου πύργου (1522) της Μονής, όπου σε μαρμάρινη πλάκα αναγράφεται η επιγραφή: *ΖΑ =1522, + ΕΤ(ΟΣ) ΖΑ ΙΟΥΔ(ΙΟΥ)/ Κ(ΤΗΤΩΡ) Ο ΣΕΡΡ(ΩΝ)/ ΓΕΝΝΑΔ(ΙΟΣ)* [Καφταντζής, τ. Γ, *αντ.*, σ. 395· Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 541· Π. Παπαγεωργίου, «Αγίου Όρους επιγραφαι», *Byzantinische Zeitschrift* (1901) 579] ή + *Ἔτους ἑξ' ἰουλίῳ τῷ ὁ Σερρών / Γεννάδιος (1522)* (G. Millet – J. Pargoire – L. Petit, *Recueil des inscriptions chrétiennes de l'Athos*, Paris 1904, σ. 137, επιγρ. 411. Για την αποτύπωση της επιγραφής βλ. Παπαγεωργίου, *αντ.*, 579. Το μεγάλο αυτό έργο του Γενναδίου κορυφώνεται με τη συνδρομή του στη διακόσμηση του καθολικού, οι τοιχογραφίες του οποίου αποδίδονται στον κρητικό ζωγράφο Θεοφάνη Στρελίτζα Μπαθά [M. Chatzidakis, «Recherches sur le peintre Théophane le Crétois», *DOP* 23/24 (1969/1970) 319-320· M. Χατζηδάκης, *Ο Κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης. Οι τοιχογραφίες της Ι. Μονής Σταυρονικήτα*, Άγιον Όρος 1997, σ. 37], καθώς και στη διακόσμηση της Τράπεζας (1526/7), όπου υπάρχει η εξής επιγραφή: *Ο ΠΑΝΙΕ/ΡΩΤΑΤΟΣ ΚΑΙ / ΥΠΕΡΤΙΜΟΣ / Μ(Η)ΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ / ΣΕΡΡΩΝ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ/ ΚΑΙ ΚΤΗΤΩΡ ΤΗΣ / ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ* [Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη*, τ. Α', Πετρούπολη 1891, σ. 346· Παπαγεωργίου, *ό.π.*, 578· *ΘΗΕ* 4 (1964) 10· Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 541 σημ. 22, σ. 542 σημ. 23, 24] ή *Ἄ πανιερώτατος καὶ ὑπέρτιμος Μητροπολίτης / Σερρών Γεννάδιος καὶ κτήτωρ τῆς ἀγίας / τραπέζης τῆς μεγάλης Λαύρας σὺν τοῖς ἀγίοις μεγαλομάρτυσι Θεοδώροις* [Λαμπάκης, *αντ.*, σ. 48, επιγρ. 15· Καφταντζής, τ. Α', *αντ.*, σ. 139, επιγρ. 97] ή *Ἄ πανιερώτατος καὶ ὑπέρτιμος μητροπολίτης Σερρών Γεννάδιος καὶ κτήτωρ τῆς παρούσης τραπέζης* [Millet – Pargoire – Petit, *ό.π.*, σσ. 130-131, αρ. 397· Α. Ξυγγόπουλος, *Σχεδιάσμα ιστορίας της θρησκευτικής ζωγραφικής μετά την άλωση*, Αθήνα 1957, σ. 105· Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 542], όπου ο Γεννάδιος παριστάνεται με το ομοίωμα της τράπεζας (Σ. Καδάς, *Το Άγιον Όρος*, Αθήνα 1997, σ. 38, εικ. 22· Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 542). Τέλος, στη Μονή της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας, ο Γεννάδιος δώρισε τρία χειρόγραφα (Χρυσσοχίδης, *αντ.*, σ. 544, σημ. 38) και ανακαίνισε μια αργυροεπίχρυση επένδυση εικόνας Παναγίας Οδηγήτριας (1528/9) (Δ. Μο-

της εφεστίου εικόνας της Μονής Εικοσιφοίνισσης, την επονομαζόμενη «Αχειροποιήτου»⁶. Σημειώνει, μάλιστα, ότι *Διά τῆς «Αχειροποιήτου» χαρακτηρίζεται ἡ ἐν τῇ Μονῇ εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐπὶ τῷ ὀνόματι δὲ ταύτης, καθὰ μανθάνομεν ἐκ σημειωμάτων ἐν τοῖς χειρογράφοις κώδιξι τοῦ 15, 16 καὶ 17 αἰῶνος ἐσεμνύετο καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἡ Μονή. . .*⁷.

Σύμφωνα με όσα παραδίδει ο επίσκοπος Διονύσιος Κυρατσός⁸, η επένδυση της θαυματουργῆς εικόνας της Παναγίας Αχειροποιήτου⁹ της Μονῆς Θεοτόκου Αχειροποιήτου του Παγγαίου, της επονομαζόμενης Εικοσιφοίνισσας, αφαιρέθηκε από Βούλγαρους στρατιώτες το 1917, ακολουθώντας οδηγίες του αρχαιολόγου Vladimir Sis. Η εικόνα της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας, όπως σώζεται σήμερα στο ομώνυμο μοναστήρι, φέρει νεότερη αργυροεπίχρυση επένδυση του 20ού αι. (εικ. 13)¹⁰.

Η αρχική επένδυση της εικόνας χρονολογείται, σύμφωνα με τον Γερον¹¹, στον 14ο αι. Έτσι περιλαμβάνει την επένδυση του βάθους μαζί με τα φωτοστέφανα (εικ. 2-4). Ο Γερον¹² αναφέρει, επίσης, τις προσθήκες του 1529 που παρατηρούνται στο πλαίσιο της επένδυσης, δηλαδή τα ορθογώνια διάχωρα με τους κόμβους (εικ. 5), τις μορφές των αγίων (εικ. 6, 7, 9, 10) και των αγγέλων (εικ. 8), καθώς και το διάχωρο με την ακριβώς χρονολογημένη αφιερωματική επιγραφή (εικ. 11). Ο ίδιος μελετητής κατατάσσει στον 18ο-19ο αι. τα δύο διάχωρα του κάτω πλαισίου, τα οποία είναι διακοσμημένα με ανθοειδή μοτίβα σε στυλ μπαρόκ (εικ. 12).

ALEXANDRA TRIFONOVA

σχόπουλος, *Η Ιερά Μονή της Εικοσιφοίνισσης μετά των σχετικών προς τα περί αυτής πόλεων και χωρών. Μελέτη τοπογραφική και ιστορική*, εν Κωνσταντινουπόλει 1896, σσ. 21-22· Καφταντζής, τ. Γ, *ό.π.*, σ. 395 σημ. 511· Χρυσοχοϊδης, *ό.π.*, σ. 544).

6. Την επιγραφή αυτή δημοσιεύει πρώτος ο μητροπολίτης Δαμασκηνός Μοσχόπουλος: *Ανεκαινίσθη ὁ ἀργυροχρυσόκοσμος τῆς Θεοτόκου καὶ ἀχειροποιήτου δι' ἐξόδου πανιερωτάτου ταπεινοῦ μητροπολίτου Σεργῶν Γενναδίου ἐν ἔτει, ζλζ' (ἢ ζλς')=7037 (ἢ 7036)= 1529 (ἢ 1528)*, βλ. Μοσχόπουλος, *ό.π.*, σ. 22. Την επιγραφή αναδημοσιεύει αργότερα ο Γ. Καφταντζής, τ. Γ, *ό.π.*, σ. 395 σημ. 511.

7. Μοσχόπουλος, *ό.π.*, σ. 21.

8. Επισκόπου Διονυσίου Κυρατσού, *Σύντομη Ιστορία της Μονής και θαύματα Παναγίας Εικοσιφοίνισσης*, Δράμα ²1992, σ. 26.

9. Για την εικόνα της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας, βλ. Θ. Τσούλιας, *Τα Ιερά Προσκυνηματα Της Παναγίας ανά την Ορθοδοξία*, Κατερίνη 1996, σσ. 123-125, εικ. 121 και κυρίως βλ. G. Babić, «Quelques observations concernant l'icone de la Vierge Kosinitsa», *Λαμπήδων. Αφιέρωμα στη Μνήμη της Ντούλας Μουρίκη*, τ. 1, Αθήνα 2003, σσ. 95-102.

10. Επισκ. Διονυσίου Κυρατσού, *ό.π.*, χ.σ. Κ. Τσιάκας, *Ιστορία της Ιεράς Μονής Εικοσιφοίνισσης Παγγαίου*, Δράμα 1958, χ.σ. Σημειώνουμε επίσης, ότι στο Παγγαίο. *Ο τόπος μας*, Καβάλα 2003 (επιμ. Γ. Καρανίκας), σ. 70 δημοσιεύεται έγχρωμη φωτογραφία της επένδυσης της εικόνας της Παναγίας Πορταΐτισσας των Ιβήρων την οποία συνδέουν λανθασμένα με τη σημερινή επένδυση της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας. Ευχαριστώ τον φίλο ιστορικό τέχνης Bojan Miljković για την υπόδειξη αυτή.

11. Γερον, *ό.π.*, σ. 23.

12. *Ό.π.*, σ. 23.

SUMMARY

A. Trifonova, *Revetment of icon of the Virgin Hodegetria from the Monastery of the Virgin Eikosifinissa of Paggaion.*

In the National Gallery – Crypt of the church of Saint Alexander Nevski in Sofia, a silver-gilt revetment of an icon of the Virgin Hodegetria is exhibited. It has been kept in the collection of the Crypt since 1964. The origin of the revetment is still disputed. Some scholars believe that it comes from Nessebar (Μεσημβρία) in Bulgaria, others from Serres in Greece, while certain ones claim that the place of origin is unknown. Decisive evidence for these hypotheses is provided by a dedicative inscription, which is engraved on the revetment and reports the following: + ANEKAINIΘΗ Ο ΑΡΓΥ/ΡΟΧΡΥΣΟΣ ΚΟΣΜΟΣ / ΤΗΣ Θ(ΕΟΤΟ)ΚΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΧΕΙΡΟΠΟ/ΙΗ(Τ)ΟΥ ΔΙ ΕΞΟΔΟΥ ΠΑΝΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΓΕΝΗΑ-ΔΙΟΥ / ΕΝ ΕΤΕΙ ΖΑΖ (= 1529) ΜΗΝΙ ΙΟΥΛΙΟΥ Β ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ. (+ THE SILVER - GOLD COATING OF THE VIRGIN AND ACHEIRO-POIITOS WAS REPAIRED WITH ALL THE EXPENSE OF THE MODEST METROPOLITAN OF SERRES GENNADIOS IN THE YEAR 1529, MONTH JUNE, 2 INDIKTION).

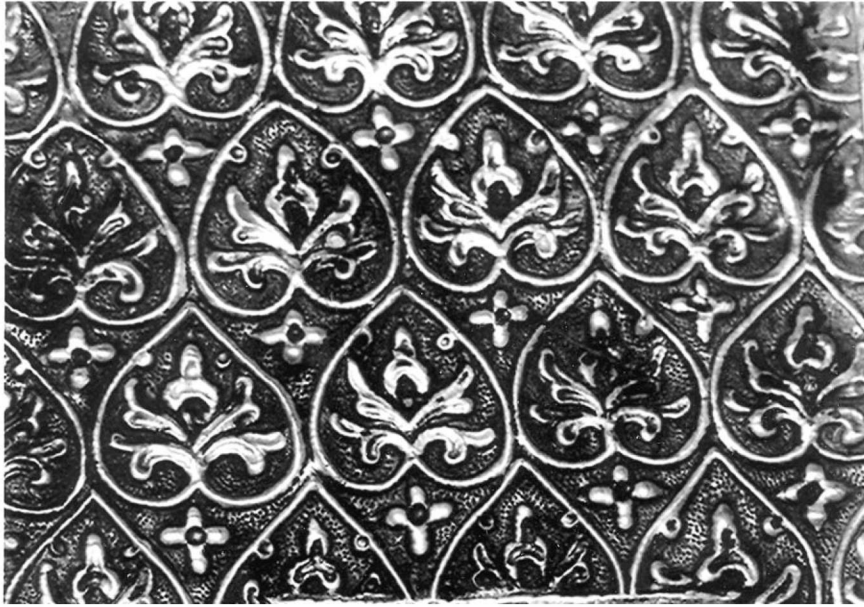
From the above inscription, we learn that the revetment of the icon was renovated in 1529 at the expense of the Metropolitan of Serres, Gennadios. Moreover, it belongs to an icon of the Virgin that bears the epithet «Acheiropoiitos» («Αχειροποίητος» - made not by human hand).

The dedicative inscription is identified with the one that was published in 1896 by the Metropolitan of Drama, Damaskinos Moschopoulos, and which, as he notes, was inscribed on the revetment of the miracle icon of Virgin Acheiropoiitos from the Monastery of Virgin Acheiropoiitos of Paggaion, the so-called Eikosifinissa, near Drama. Besides, according to Archbishop Dionysios Kyratsou, the revetment of the icon of the Virgin Eikosifinissa was taken by the Bulgarian soldiers during the First World War in 1917.

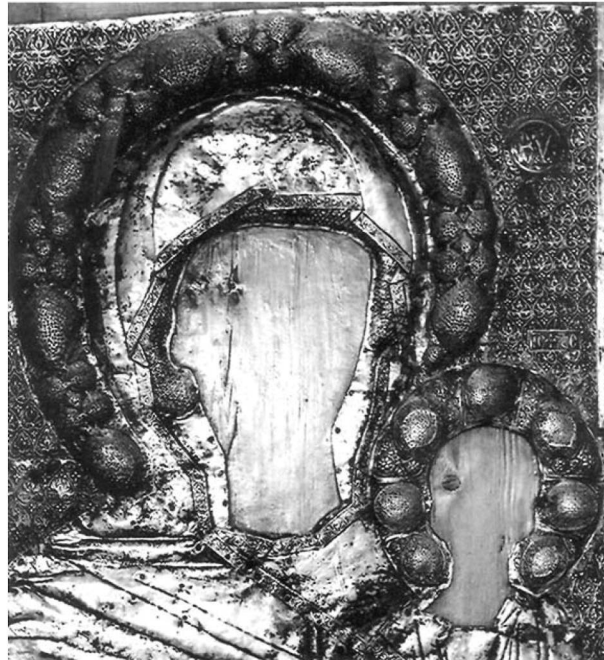
From all these remarks, it is evident that the revetment of the icon of the Virgin Hodegetria from the Crypt of the church of Saint Alexander Nevski in Sofia came from the Monastery of the Virgin Acheiropoiitos of Paggaion, the so-called Eikosifinissa.

*Εικ. 1. Επένδυση εικόνας Παναγίας Οδηγήτριας
(14ος, 1529, 18ος-19ος αι.).*

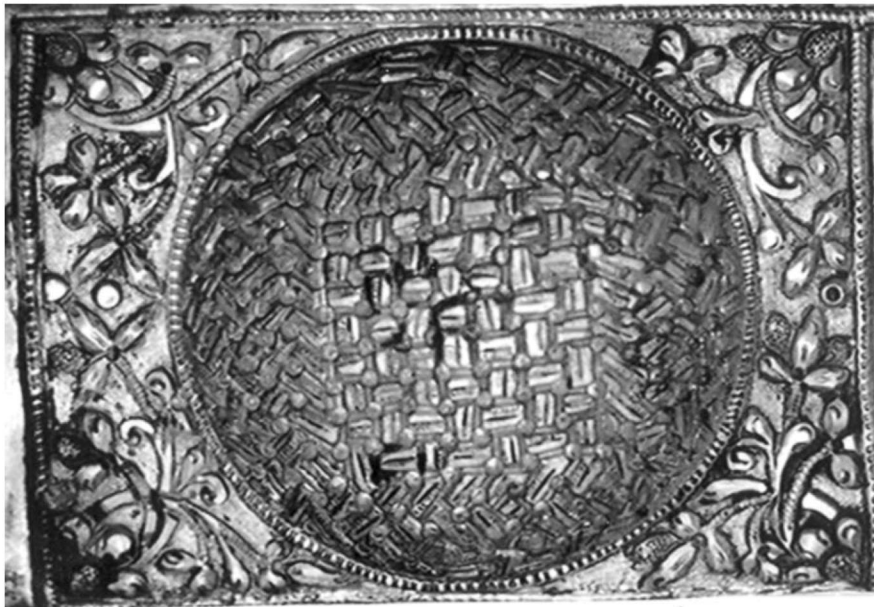
Εικ. 2. Επένδυση του βάθους (14ος αι.).

Εικ. 3. Φωτοστέφανα (14ος αι.).

*Εικ. 4. Φωτοστέφανα.
Κυκλικά κομβία με πλεκτό
διάκοσμο (14ος αι.).*

Εικ. 5. Κομβιόσχημα κοσμήματα (1529).

Εικ. 6. Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος (1529).

Εικ. 7. Άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης (1529).

Εικ. 8. Αρχάγγελος Γαβριήλ (1529).

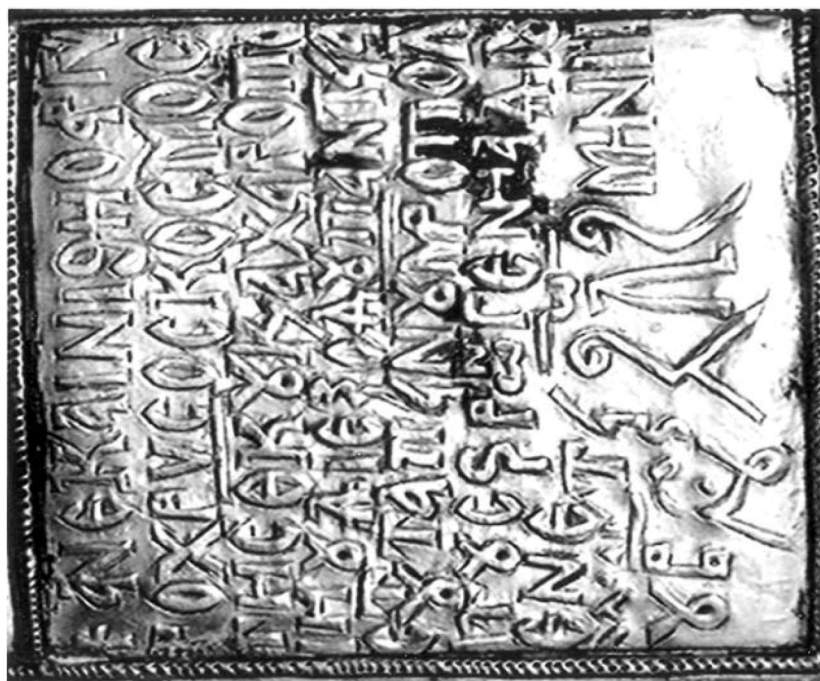
Εικ. 9. Άγιος Ματθαίος (1529).

Εικ. 10. Άγιος Θεόδωρος ο Τήρων (1529).

Εικ. 12. Έλασμα με ανθικό μπαρόκ διάκοσμο
(18ος-19ος αι.).

Εικ. 11. Αφιερωματική επιγραφή (1529).

Εικ. 13. Επένδυση εικόνας Παναγίας Εικοσιφοίνισσας (20ός αι.).